

Kaip Lenkijoje skatinama laikytis darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimų. Darbo inspekcijos ir prevencijos tarnybų vaidmuo

Santrauka

Autoriai:

Ewelina Wołosik, Anna Chowaniec, Radosław Antczak („Ecorys Poland“).

Paulina Kaczmarek, Marta Wiszniewska, Joanna Jurewicz, Jolanta Walusiak-Skorupa
(J. Nofero darbo medicinos institutas – NIOM).

Projektą administruoja:

Lorenzo Munar, Dietmar Elsler - Europos darbuotojų saugos ir sveikatos agentūra (EU-OSHA).

Šią ataskaitą užsakė Europos darbuotojų saugos ir sveikatos agentūra (EU-OSHA). Jos turinys, įskaitant visas pareikštas nuomones ir (arba) išvadas, priklauso tik autoriams ir nebūtinai atspindi EU-OSHA požiūrį.

Nei Europos darbuotojų saugos ir sveikatos agentūra, nei joks jai atstovaujantis asmuo negali būti laikomas atsakingu už toliau pateiktos informacijos panaudojimą.

© Europos darbuotojų saugos ir sveikatos agentūra, 2026

Leidžiama atgaminti nurodžius šaltinį.

Norint naudoti arba atgaminti nuotraukas arba kitą medžiagą, kurių autorių teisės nepriklauso Europos darbuotojų saugos ir sveikatos agentūrai (EU-OSHA), būtina gauti tiesioginį autorių teisių turėtojų leidimą.

Šioje ataskaitoje¹ daugiausia dėmesio skiriama dviejų pagrindinių kategorijų darbuotojų saugos ir sveikatos (DSS) subjektams: Valstybinei darbo inspekcijai (lenk. *Państwowa Inspekcja Pracy – PIP*) ir prevencijos tarnyboms, apimančioms DSS tarnybas ir profesinės sveikatos tarnybas (PST).

Šios išvados yra pagrįstos išsamiu tyrimu, atliktu naudojant kokybinius ir kiekybinius duomenis, įskaitant turimų dokumentų, ataskaitų, žiniasklaidos pranešimų apžvalgas ir pokalbius su atitinkamais suinteresuotaisiais subjektais.

Kaip pabrėžta šioje ataskaitoje, duomenų, informacijos ir žinių apie darbo inspekcijų ir prevencijos tarnybų vaidmenį padedant laikytis DSS reikalavimų ES lygmeniu stokoja. Todėl buvo nuspręsta Vokietijoje, Airijoje, Norvegijoje, Lenkijoje ir Portugalijoje atlikti šalių atvejų tyrimus, o vėliau parengti šių penkių šalių lyginamąją analizę.

Šioje ataskaitoje apibūdinti Lenkijoje vykdyto mokslinių tyrimų projekto rezultatai ir išvados. Be to, buvo parengti šeši atvejo tyrimai ir dvi politikos apžvalgos dėl Darbo inspekcijos ir prevencijos tarnybų vaidmens padedant laikytis reikalavimų².

Ataskaitoje pateiktas Lenkijos darbo inspekcijos modelis, kurį galima apibūdinti kaip bendro vykdymo užtikrinimo modelį. Bendro vykdymo užtikrinimo modelis apima bendradarbiavimo metodą, kuriuo siekiama užtikrinti atitiktį DSS reikalavimams, bendradarbiaujant įvairioms institucijoms ir organizacijoms. Šį metodą sudaro tikrinimo ir prevencijos veikla. Vykdyto užtikrinimo modelis yra orientuotas į darbo teisės aktų laikymosi užtikrinimą atliekant patikrinimus, taikant sankcijas ir taisomąsias priemones, veikla dažnai būna sutelkta vienoje centrinėje organizacijoje, atsakingoje už darbo srities patikrinimus.

PIP sudaro centralizuota Valstybinė darbo inspekcija ir 16 rajoninių darbo inspekcijų, taip pat yra mokymo ir švietimo centras. Apskritai pagrindinės PIP pareigos yra suskirstytos į tris temines sritis: 1)

¹ Visą ataskaitą galima rasti adresu <https://osha.europa.eu/en/publications/polands-approach-supporting-occupational-safety-and-health-compliance-role-labour-inspectorate-and-prevention-services>

² Šie šeši atvejo tyrimai nuolat minimi visoje ataskaitoje. Atvejai yra sunumeruoti taip: „PL1 atvejis“, „PL2 atvejis“ ir t. t., kur PL reiškia Lenkiją. Tai išsamiau paaiškinta skyriuje apie metodiką.

Žr. EU-OSHA – Europos darbuotojų saugos ir sveikatos agentūra, *Streso mažinimo darbe sprendimai Lenkijoje. Parama siekiant užtikrinti darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimų laikymąsi (PL1 atvejis)*, 2025 m.

<https://osha.europa.eu/en/publications/addressing-workplace-stress-poland-supporting-occupational-safety-and-health-compliance-case-pl1>

Žr. EU-OSHA – Europos darbuotojų saugos ir sveikatos agentūra, *Lenkijos valstybinės darbo inspekcijos susitarimai. Parama siekiant užtikrinti darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimų laikymąsi (PL2 atvejis)*, 2025 m.

<https://osha.europa.eu/en/publications/polish-state-labour-inspection-agreements-supporting-occupational-safety-and-health-compliance-case-pl2>

Žr. Europos darbuotojų saugos ir sveikatos agentūra (EU-OSHA), *Pabėgėliai iš Ukrainos ir darbuotojai migrantai. Parama siekiant užtikrinti darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimų laikymąsi (PL3 atvejis)*, 2025 m.

<https://osha.europa.eu/en/publications/ukrainian-refugee-and-migrant-workers-supporting-occupational-safety-and-health-compliance-case-pl3>

Žr. EU-OSHA – Europos darbuotojų saugos ir sveikatos agentūra, *Lenkijos Susitarimas dėl saugos statybose. Parama siekiant užtikrinti darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimų laikymąsi (PL4 atvejis)*, 2025 m.

<https://osha.europa.eu/en/publications/polish-agreement-safety-construction-supporting-occupational-safety-and-health-compliance-case-pl4>

Žr. EU-OSHA – Europos darbuotojų saugos ir sveikatos agentūra, *Lenkijos sektorinės prevencijos ir inspekcijos programos. Parama siekiant užtikrinti darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimų laikymąsi (PL5 atvejis)*, 2025 m.

<https://osha.europa.eu/en/publications/polish-sector-prevention-and-inspection-programmes-supporting-occupational-safety-and-health-compliance-case-pl5>

Žr. EU-OSHA – Europos darbuotojų saugos ir sveikatos agentūra, *Lenkijos DSS ekspertų paramos iniciatyvos. Parama siekiant užtikrinti darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimų laikymąsi (PL6 atvejis)*, 2025 m.

<https://osha.europa.eu/en/publications/polish-initiatives-support-osh-experts-supporting-occupational-safety-and-health-compliance-case-pl6>

Politikos apžvalgos yra šios:

Žr. EU-OSHA – Europos darbuotojų saugos ir sveikatos agentūra, *Lenkijos darbo inspekcija padeda užtikrinti darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimų laikymąsi*, 2025 m.

<https://osha.europa.eu/en/publications/polish-labour-inspectorate-supporting-occupational-safety-and-health-compliance>

Žr. EU-OSHA – Europos darbuotojų saugos ir sveikatos agentūra, *Prevencijos tarnybos padeda užtikrinti darbuotojų saugos ir sveikatos taisyklių laikymąsi Lenkijoje*, 2025 m.

<https://osha.europa.eu/en/publications/prevention-services-role-supporting-occupational-safety-and-health-compliance-poland>

darbuotojų sveikata ir sauga, 2) teisinės darbuotojų apsaugos reikalavimų laikymasis ir 3) darbo teisėtumo užtikrinimas. Ši misija įgyvendinama vykstant tradicinę vykdymo užtikrinimo veiklą: atliekant tikslinius patikrinimus ir taikant proaktyvias priemones, kuriomis siekiama sumažinti nelaimingų atsitikimų riziką ir užtikrinti darbo teisės aktų laikymąsi. Tačiau PIP veiklos sritis apima ne tik vykdymo užtikrinimą, nes linkstama taikyti bendro vykdymo užtikrinimo modelį. Svarbus PIP įgaliojimų aspektas yra susijęs su prevencija, bendra tikrinimo ir prevencijos veikla, konkrečioms sektoriams arba temoms skirta veikla, populiarinimo ir švietimo iniciatyvomis, kuriomis siekiama Lenkijos įmonėse skatinti saugos kultūrą ir puoselėti sveiką darbo aplinką. Be to, tai, kad taikomas bendro vykdymo užtikrinimo modelis, matyti iš plataus bendradarbiavimo tinklo ir su PIP veikla susijusių suinteresuotųjų subjektų, pavyzdžiui, įvairių kitų vyriausybinių institucijų, DSS organizacijų, socialinių partnerių, sektorių organizacijų ir universitetų, taip pat kitų organizacijų, tinklo.

Kalbant apie DSS prevenciją, ataskaitoje aptarti du pagrindiniai aspektai: DSS tarnybos ir PST.

DSS prevencijos tarnyba gali būti atskiras įmonės padalinys arba pareigybė, kurio(s) užduotys yra organizuoti prevencinę veiklą, siekiant apsaugoti darbuotojus nuo profesinių pavojų, pagerinti DSS sąlygas ir patarti darbdaviui su DSS susijusiais klausimais. DSS ekspertai gali dirbti kaip įmonės darbuotojai (atsakingi už DSS arba einantys kitas pareigas, tačiau paskirti spręsti DSS klausimus) arba kaip išorės ekspertai, samdomi konkrečioms užduotims atlikti. DSS ekspertams tenka svarbus vaidmuo užtikrinant saugias ir sveikas darbo sąlygas. Tačiau lenkų kalba šios tarnybos pavadinimas yra „Darbuotojų sauga ir higiena“ (lenk. *Bezpieczeństwo i higiena pracy* – BHP), ir šis pavadinimas tam tikru mastu atspindi jos ribotą įsitraukimą sprendžiant sveikatos klausimus.

PST specialistai yra darbo medicinos gydytojai, atsakingi už darbuotojų sveikatos patikrinimą.

Turi būti atliekamas visų darbuotojų sveikatos patikrinimas, neatsižvelgiant į jų pareigas arba darbo pobūdį, jeigu tik jie dirba pagal nuolatinę darbo sutartį³. Todėl sveikatos patikrinimo reikalavimas netaikomas darbuotojams, dirbantiems pagal civilinės teisės sutartis ir kitas netipines darbo formas. Svarbu pažymėti, kad įmonės privalo išduoti siuntimą atlikti sveikatos patikrinimą. Dažniausiai šias užduotis atlieka DSS ekspertai (vidaus arba išorės), o mažesnėse įmonėse – kiti kompetentingi darbuotojai, kuriems pavesta atlikti šią užduotį. Šie siuntimai turėtų būti grindžiami pasirinktų darbuotojų profesinės rizikos vertinimu, nurodant darbo vietoje kylančios DSS rizikos veiksnius. PST gydytojai sveikatos patikrinimą atlieka remdamiesi tokiais siuntimais. Todėl įmonės rizikos vertinimo kokybė yra glaudžiai susijusi su darbuotojų sveikatos patikrinimo kokybe.

Apskritai, šioje ataskaitoje apžvelgta darbo inspekcijos ir DSS bei PST prevencijos tarnybų veikla ir pagrindiniai iššūkiai, su kuriais jos susiduria, taip pat jų vaidmuo užtikrinant DSS reikalavimų laikymąsi Lenkijoje. 2 skyriuje „DSS padėtis Lenkijoje“ nagrinėjama teisinė ir veiklos aplinka, kurioje veikia šios įstaigos, pateikiant įžvalgų apie Lenkijos DSS praktiką valdančias reguliavimo struktūras. 3 skyriuje „Valstybinės darbo inspekcijos veikla“ daugiausia dėmesio skiriama pagrindinei Valstybinės darbo inspekcijos veiklai, įskaitant skundų nagrinėjimą ir darbo srities patikrinimus, taip pat jos DSS rizikos prevencijos bendro vykdymo užtikrinimo modeliui. 3 skyriuje aptariama skundų nagrinėjimo dinamika, parodant, kad 2023 m. skundų skaičius sumažėjo, ir nurodant, kad **skundai daugiausia susiję su pirminiu darbo užmokesčiu ir darbo santykių klausimais**.

Be to, 3 skyriuje pateikiama informacija apie patikrinimus, apimanti patikrinimus, atliekamus reaguojant į skundus, ir planinius patikrinimus. Šiame skyriuje aptariamas **patikimas duomenimis grindžiamas metodas, taikomas renkantis sektorius, į kuriuos turėtų būti orientuotas patikrinimas. PIP savo tikrinimo ir prevencijos veiklą nustato remdamasi mirtinų ir sunkių nelaimingų atsitikimų skaičiaus analize, sutelkdama dėmesį į statybos sektorių, kur pastaruosius kelerius metus buvo užregistruota didžiausia šių nelaimingų atsitikimų dalis.**

3 skyriuje taip pat išsamiai aprašomas PIP požiūris į sankcijas, o šiam įtakos turi Lenkijos ekonomikos, kurią sudaro MVĮ, struktūra. **Atsižvelgiant į tai, kad vyrauja MVĮ, atliekant darbo srities patikrinimus daugiausia dėmesio skiriama teigiamam pakartotiniam vykdymo užtikrinimui ir švietimui, o baudos suderinamos su kiekvienos įmonės finansiniais pajėgumais. Kartu, darbo inspektoriai pabrėžia, kad dabartinis finansinių nuobaudų dydis yra nepakankamas, ypač atsižvelgiant į**

³ Informacija apie įvairias darbo formas, nustatytas Lenkijos darbo kodekse, ir jų sąsajas su darbuotojų sauga ir sveikata bei darbo inspekcija pateikta 7 langelyje. Daugiau informacijos taip pat galima rasti PIP tinklalapio skirsnyje „Darbuotojai“, <https://www.pip.gov.pl/en/for-employees/forms-of-employment>

pasikartojančius ir rimtus pažeidimus. Todėl šiame skyriuje aptariami 2023 m. metinėje veiklos ataskaitoje pateikti pasiūlymai, įskaitant nefinansinį požiūrį į vykdymo užtikrinimą. Galiausiai, šiame skyriuje aptariama horizontalioji veikla, pavyzdžiui, konkretiems sektoriams skirtos programos, apimančios pasirinktus sektorius, pavyzdžiui, kampanija „Budowa. Stop wypadkom“ (Statyba. STOP nelaimingiems atsitikimams), programos, skirtos konkrečių rūšių įmonėms (žr. 9 langelį. PIP iniciatyvos, skirtos MVĮ, pavyzdys), veikla, skirta remti pažeidžiamas grupes, pavyzdžiui, į darbo rinką įsiliejančius jaunuolius, ir platus mokymų, seminarų ir reklamos veiklos spektras, skirtas darbuotojų saugos ir sveikatos prevencijai remti.

4 skyriuje „DSS ir PST prevencijos tarnybų veikla“ aptariamos DSS ekspertų ir profesinės sveikatos priežiūros specialistų funkcijos ir atsakomybė užtikrinant darbuotojų gerovę taikant proaktyvias sveikatos ir saugos priemones. Skyriuje apie DSS ekspertus pateikiama informacijos apie DSS ekspertų savybes, visų pirma remiantis 2020 m. Centrinio darbo apsaugos instituto – Nacionalinio mokslinių tyrimų instituto (CIOP-PIB) (Dobrzynska, 2020 m.) išvadomis, kuriose pateikiama įžvalgų apie **DSS specialistų skaičių arba jų darbo apimtį ir užduočių, kurias paprastai atlieka vidaus ir išorės DSS ekspertai, rūšį. Be to, jame pristatomos diskusijos dėl DSS ekspertų kvalifikacijos ir diskusijos dėl DSS ekspertų, turinčių konkrečių ekspertinių žinių, palyginti su plataus profilio DSS ekspertais (ir darbo su įmonėmis vietoje patirties).** Skyrius, skirtas DSS ekspertams, baigiamas informacija apie tai, kas asmenį motyvuoja dirbti DSS srityje ir kas atbaido nuo šio darbo. Be to, 4 skyriaus antrojoje dalyje daugiausia dėmesio skiriama PST ir darbo medicinos gydytojams, aptariama darbuotojų sveikatos patikrinimų apimtis ir tvarka. Toliau 4 skyriuje daugiausia dėmesio skiriama su PST susijusiems iššūkiams, įskaitant nevienodą darbo medicinos gydytojų ir darbuotojų sveikatos centrų pasiskirstymą Lenkijoje. Galiausiai, 4 skyriuje aptariamas **nepakankamai išnaudojamas darbo medicinos prevencinis potencialas, taip pat kliūtys darbuotojo sveikatos tyrimams atlikti, pavyzdžiui, žemės ūkio sektoriuje, kur ūkininkai dėl savo darbo pobūdžio nėra įtraukti į privalomų darbuotojų sveikatos patikrinimų sąrašą.**

5 skyriuje „Bendradarbiavimas ir sinergija“ toliau aptariama Lenkijos DSS sistemoje sukurta sinergija, nagrinėjamas PIP bendradarbiavimas, daugiausia dėmesio skiriant keturių pagrindinių rūšių bendradarbiavimui: bendradarbiavimui atliekant patikrinimus, bendradarbiavimui keičiantis ekspertinėmis žiniomis, bendradarbiavimui populiarinimo srityje ir bendradarbiavimui dalijantis žiniomis ir duomenimis. PIP taip pat bendradarbiauja su prevencijos paslaugų institucijomis, socialiniais partneriais ir verslo subjektais. Ataskaitoje apžvelgiama, kaip ši sinergija kuriama, koks jos teisinis pagrindas ir mastas, ir kas ją sudaro tiek populiarinimo, tiek vykdymo užtikrinimo srityje. **Skyriuje, skirtame darbo srities patikrinimams, aptariami praktiniai bendradarbiavimo aspektai ir pavyzdžiai, kuriais prisidedama prie bendro vykdymo užtikrinimo modelio. Kalbant apie DSS bei PST prevencijos tarnybas, pateikti bendrą įžvalgą, susijusią su bendradarbiavimu ir sinergija, buvo sudėtingiau, nes DSS prevencijos srityje esama labai įvairių subjektų.**

6 skyriuje „Darbo inspekcijos ir DSS bei PST prevencijos tarnybų iššūkiai“ apibūdinami Lenkijos DSS sistemos iššūkiai, su kuriais dažniausiai susiduria darbo inspekcija ir DSS bei PST prevencijos tarnybos. Ir inspekcijai, ir prevencijos tarnyboms tenka uždavinyti savo veiklą formuoti ir vykdyti ekonomikoje, kurioje vyrauja MVĮ, spręsti su žmogiškaisiais ištekliais susijusias problemas (didelis darbo krūvis, riboti žmogiškieji ištekliai, ekspertinių žinių poreikis) ir plėtoti metodus, padedančius spręsti naujo darbo pasaulio iššūkius, pavyzdžiui, susijusius su nuotolinio darbo ir trumpalaikio darbo platformose plitimu. Tai apibendrinta 7 skyriuje „Išvados ir pagrindiniai nustatyti faktai“. Iš tikrųjų, paskutiniame skyriuje pabrėžiamas duomenimis ir bendradarbiavimu grindžiamas požiūris atliekant darbo srities patikrinimus, padedantis reaguoti į dinamiško darbo pasaulio iššūkius. Jame akcentuojamos diskusijos dėl sankcijų pakeitimų ir pristatoma idėja, apimanti nefinansines priemones, taip pat debatai dėl žmogiškųjų išteklių ir PIP atsakomybės sričių. Šiame paskutiniame skyriuje taip pat pabrėžiama naujausių mokslinių tyrimų svarba teikiant informaciją apie DSS ekspertus. Iš to matyti, kad šie tyrimai patvirtina diskusijas tokiomis temomis kaip DSS ekspertų kvalifikacija ir DSS ekspertinių žinių paklausa (plataus profilio DSS ekspertų arba konkrečios srities specialistų). Kalbant apie PST, paskutiniame skyriuje pabrėžiamas PST prevencijos potencialas, taip pat regioniniai skirtumai, susiję su galimybėmis atlikti darbuotojų sveikatos patikrinimus.

Europos darbuotojų saugos ir sveikatos agentūra (EU-OSHA) padeda užtikrinti, kad Europos darbo vietos būtų saugesnės, sveikesnės ir našesnės. Agentūra tiria, renka ir platina patikimą, apibendrintą ir objektyvią informaciją apie darbuotojų saugą ir sveikatą ir rengia informuotumo didinimo kampanijas visoje Europoje. 1994 m. Bilbao mieste, Ispanijoje, įsteigta Europos Sąjungos agentūra bendram darbui suburia Europos Komisijos, valstybių narių vyriausybių, darbdavių ir darbuotojų organizacijų atstovus ir ES valstybių narių ir kitų šalių ekspertus.

information@osha.europa.eu

<https://osha.europa.eu>